

EKONOMSKI REZULTATI U PROIZVODNJI GLAVNIH RATARSKIH KULTURA

Podaci za ovu analizu prikupljeni su u 24 osnovne organizacije udruženog rada u području Slavonije. Analiza je vršena po jedinstvenoj metodologiji koju primjenjuje Zajednica naučno-istraživačkih ustanova za ekonomiku poljoprivrede Jugoslavije, a obuhvaćeno je razdoblje od 1966. do 1977. godine. Izneseni podaci predstavljaju aritmetički prosjek ostvarenih rezultata u spomenute 24 osnovne organizacije udruženog rada. Ovu analizu počeo ćemo prikazom financijskog rezultata.

Financijski rezultat

Financijski rezultat ostvaren tokom analiziranog perioda u proizvodnji tri glavne ratarske kulture (pšenica, kukuruz i šećerna repa) bio je stalno pozitivan osim u proizvodnji kukuruza 1968. godine. Međutim, veličina tog rezultata varirala je u prilično širokom rasponu pogotovo u proizvodnji kukuruza i šećerne repe, što je prikazano u tabeli 1.

U proizvodnji pšenice ostvarivan je konstantno visok financijski rezultat (prosječno za analizirani period 2900 d/ha), osim 1970. g. (svega 768 d/ha). Financijski rezultat od 3895,87 d/ha, ostvaren 1977. godine koliko god izgledao zadovoljavajući, znači, u odnosu na prethodne godine pogoršanje. Kod kukuruza je samo 1974. i 1975. postignut zadovoljavajući financijski rezultat (6973 odnosno 4440 d/ha), dok se u ostalim godinama kretao od - 270 do + 978 d/ha. Financijski rezultat, ostvaren 1977. u iznosu od 2786,94 d/ha, ne može se, obzirom na prinose, smatrati zadovoljavajućim. Financijski rezultat u proizvodnji šećerne repe, obzirom na visinu troškova, vrijednost proizvodnje, relativno je nizak (prosjek za analizirani period 2365 d/ha), znatno niži nego kod pšenice gdje su ulaganja i vrijednost proizvodnje znatno niži. Najslabiji financijski rezultat u proizvodnji ove kulture ostvaren je 1970. (204 d/ha) i 1975. (452 d/ha). Ostalih godina on se kretao u granicama između 1000 i 5000 d/ha. Navedeni podaci pokazuju da financijski rezultat raste znatno sporije nego troškovi, odnosno vrijednost proizvodnje.

Koeficijent ekonomičnosti

Koeficijent ekonomičnosti, kao rezultat odnosa vrijednosti proizvodnje i troškova proizvodnje, predstavlja značajan pokazatelj ekonomike proizvodnje. Tokom analiziranog perioda on je za sve analizirane kulture bio veći od 1 (osim kod kukuruza 1968. kad je iznosio svega 0,93) što se vidi iz tabele 2.

Tabela 1 Osnovni ekonomski pokazatelji proizvodnje glavnih ratarskih

Godina	Vrijednost proizvodnje			Troškovi proizvodnje	
	Pšenica	Kukuruz	Šećerna repa	Pšenica	Kukuruz
1966	5023,74	4679,28	10056,22	3329,86	3894,19
1967	4921,79	4426,49	9676,64	3588,86	4223,91
1968	5084,53	3703,36	9821,81	3238,85	3973,49
1969	4496,06	4715,11	8333,84	3223,31	4063,58
1970	4002,94	5253,17	8076,55	3234,42	4844,86
1971	6533,62	5745,75	11104,69	3782,42	4767,91
1972	7225,15	7218,93	15690,37	4632,88	6346,47
1973	7551,06	6950,99	17347,29	5227,25	6763,06
1974	13176,01	16961,42	25363,61	7236,64	9988,80
1975	12624,00	15342,19	23480,68	8888,42	10902,36
1976	17768,92	13831,00	31844,73	10110,79	13057,80
1977	15243,68	16810,17	32829,82	11347,81	14023,23

Tabela 2 Koeficijent ekonomičnosti u proizvodnji glavnih ratarskih kultura

Godina	Koeficijent ekonomičnosti u proizvodnji		
	Pšenica	Kukuruz	Šećerna repa
1966.	1,51	1,20	1,39
1967.	1,37	1,05	1,29
1968.	1,57	0,93	1,15
1969.	1,39	1,16	1,17
1970.	1,24	1,08	1,03
1971.	1,73	1,21	1,26
1972.	1,56	1,14	1,17
1973.	1,44	1,03	1,23
1974.	1,82	1,70	1,25
1975.	1,43	1,41	1,02
1976.	1,76	1,06	1,19
1977.	1,34	1,20	1,16

U proizvodnji pšenice koeficijent ekonomičnosti bio je samo 1970. g. 1,24, dok se svih ostalih godina kretao u granicama 1,37 do 1,82. U 1977. došlo je do značajnog smanjenja koeficijenta ekonomičnosti, jer je pri- nos manji za 6,5 q/ha u odnosu na 1976.

kultura u analiziranim OOUR-ima

Šećerna repa	Pšenica	Financijski rezultat		Koeficijent ekonomičnosti		
		Kukuruz	Šećerna repa	Pše- nica	Kuku- ruz	Šećer- na repa
7253,37	1693,78	785,09	2802,85	1,51	1,20	1,39
7495,72	1332,93	202,58	2180,92	1,37	1,05	1,29
8557,48	1845,68	-270,13	1264,33	1,57	0,93	1,15
7124,34	1272,75	651,53	1209,50	1,39	1,16	1,17
7872,64	768,52	408,31	203,91	1,24	1,08	1,03
8813,53	2751,20	977,84	2291,16	1,73	1,21	1,26
13425,99	2592,27	872,46	2264,38	1,56	1,14	1,17
14116,28	2323,81	187,93	3231,01	1,44	1,03	1,23
20334,20	5939,37	6972,62	5129,41	1,82	1,70	1,25
23028,88	3805,58	4430,83	451,80	1,42	1,41	1,02
26856,76	7658,13	775,20	4987,97	1,75	1,06	1,19
28325,72	3895,87	2786,94	4504,10	1,34	1,20	1,16

Kod kukuruza je taj koeficijent samo 1974. i 1975. bio visok (1,70, odnosno 1,41). U svim ostalim godinama bio je vrlo nizak, te je samo još 1966. i 1971. bio 1,20, odnosno 1,21. U 1977. godini postignut je rekordni prinos kukuruza, koji je za preko 20 q/ha veći nego prethodne godine. To je uvjetovalo povećanje koeficijenta ekonomičnosti, ali ne u proporciji s povećanjem prinosa. Ekonomičnost je na početku i na kraju analiziranog perioda bila ista iako je prinos bio veći za 10 q/ha. I kod šećerne repe došlo je do smanjenja ekonomičnosti, jer je i kod nje prinos smanjen.

Vrijednost proizvodnje i troškovi proizvodnje

Financijski rezultat i koeficijent ekonomičnosti o kojima smo naprijed govorili rezultat su odnosa vrijednosti proizvodnje i troškova proizvodnje. Kretanje ovih pokazatelja tokom analiziranog perioda prikazano je u tabeli 2 i na grafikonu br. 1 do 3. Porast vrijednosti proizvodnje praćen je približno istim porastom troškova proizvodnje. Jedino je kod pšenice vrijednost proizvodnje rasla brže od troškova proizvodnje. Inače je kod sve tri kulture porast troškova bio je brži od porasta vrijednosti proizvodnje što pokazuju stope rasta navedene u tabeli 3.

U razdoblju 1966 — 1971. porast vrijednosti proizvodnje i troškova proizvodnje kod sve tri kulture bio je mali (gotovo sve stope rasta su ispod 5%) dok je u razdoblju 1971 — 1977. porast i jednog i drugog pokazatelja bio znatno brži, pa su gotovo sve stope rasta veće od 20%.

S odnosom troškova proizvodnje i vrijednosti proizvodnje vezana je cijena koštanja i prodajne cijene, odnosno cijena realizacije. Ukoliko troškovi proizvodnje rastu brže od porasta prinosa i vrijednosti proizvodnje, to će C K rasti brže. U tom slučaju će cijena koštanja rasti brže od prodajne cijene. Ta tendencija bila je prisutna u analiziranom periodu, što je indeksno prikazano u tabeli 4, a nominalni porast jednih i drugih cijena dat je u prilogu (tabela 1).

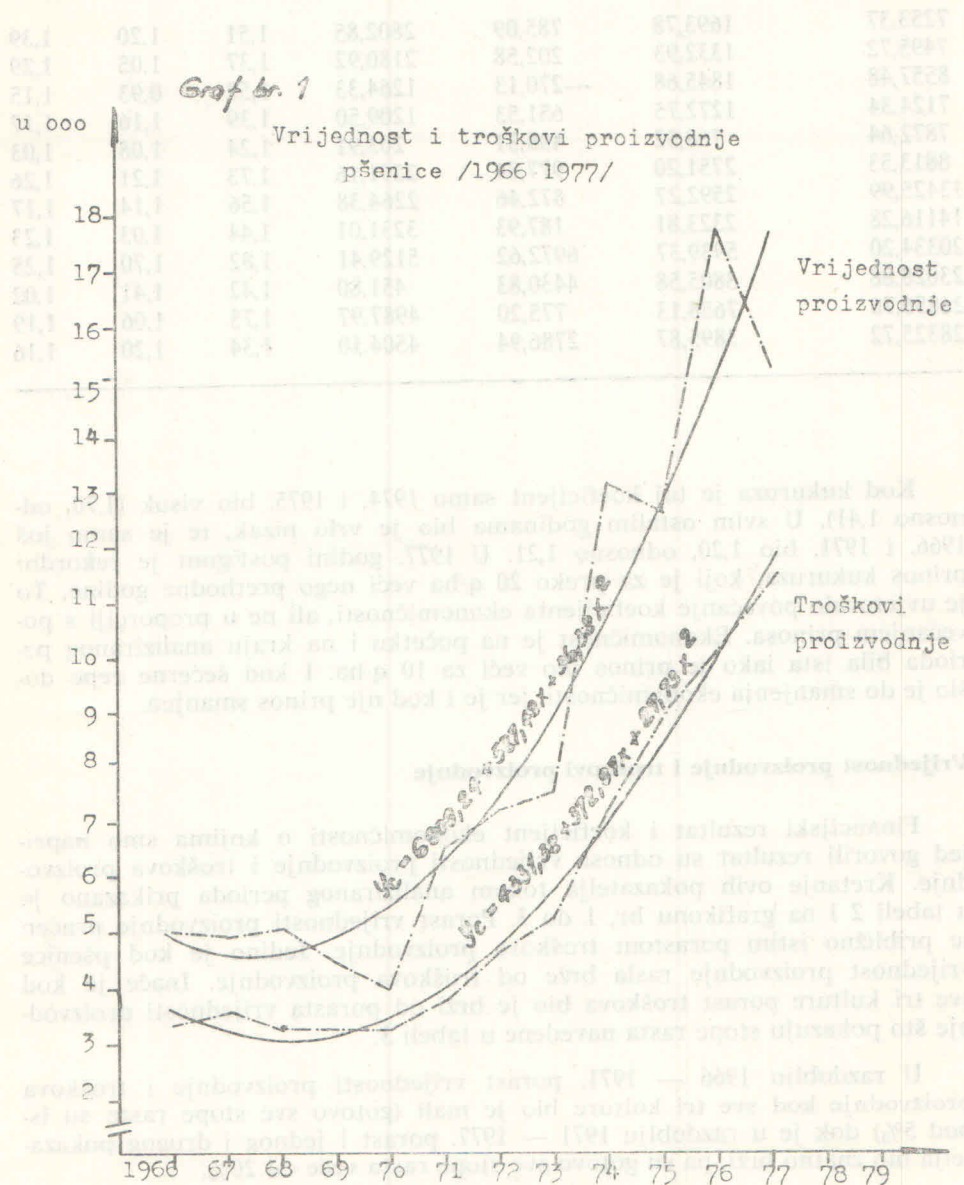

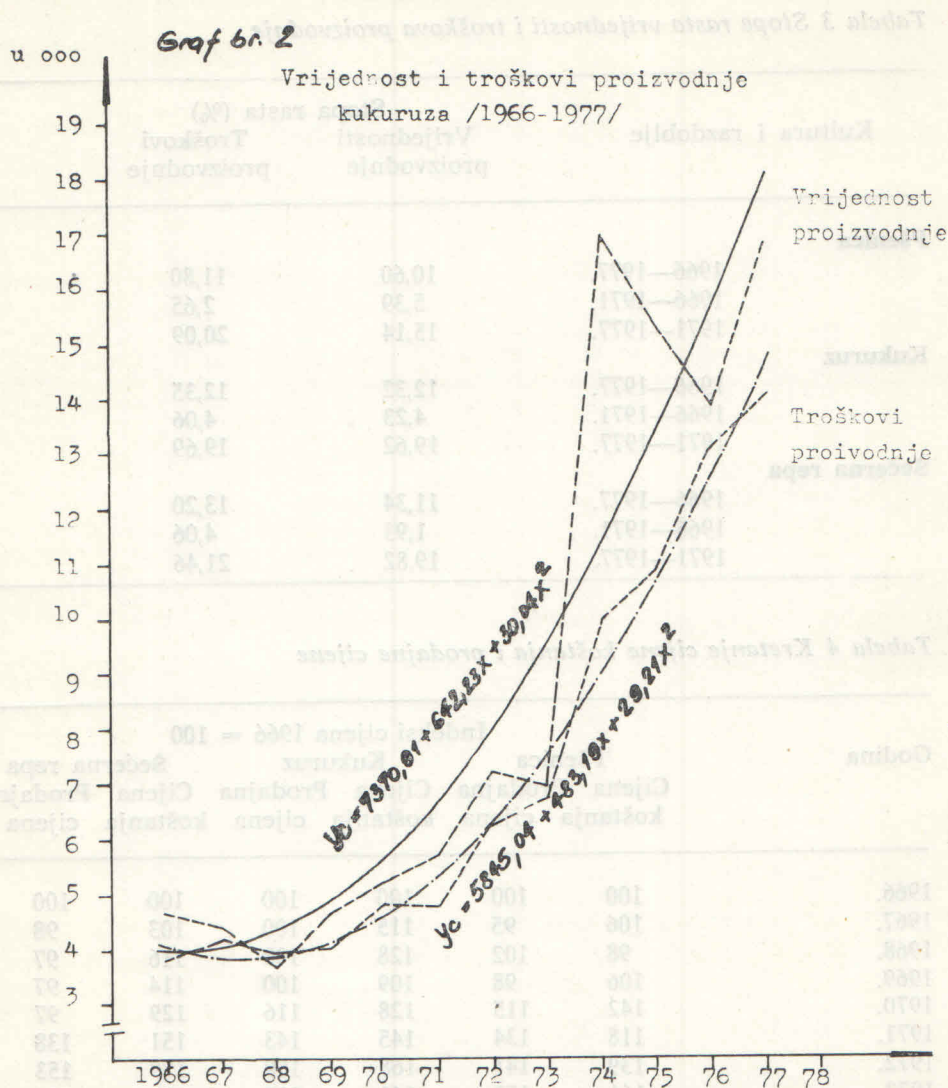
Tabela 3 Stope rasta vrijednosti i troškova proizvodnje

Kultura i razdoblje	Stopa rasta (%)	
	Vrijednosti proizvodnje	Troškovi proizvodnje
Pšenica		
1966—1977.	10,60	11,80
1966—1971.	5,39	2,65
1971—1977.	15,14	20,09
Kukuruz		
1966—1977.	12,32	12,35
1966—1971.	4,23	4,06
1971—1977.	19,62	19,69
Šećerna repa		
1966—1977.	11,34	13,20
1966—1971.	1,93	4,06
1971—1977.	19,82	21,46

Tabela 4 Kretanje cijene koštanja i prodajne cijene

Godina	Indeksi cijena 1966 = 100					
	Pšenica		Kukuruz		Šećerna repa	
	Cijena koštanja	Prodajna cijena	Cijena koštanja	Prodajna cijena	Cijena koštanja	Prodajna cijena
1966.	100	100	100	100	100	100
1967.	106	95	115	100	103	98
1968.	98	102	128	100	116	97
1969.	106	98	109	100	114	97
1970.	142	115	128	116	129	97
1971.	118	134	145	143	151	138
1972.	139	141	168	159	179	153
1973.	161	153	243	195	230	204
1974.	187	226	238	338	268	246
1975.	274	253	291	338	372	272
1976.	239	284	394	341	368	312
1977.	318	283	309	324	390	333

Jedino je kod pšenice prodajna cijena do 1976. rasla brže od cijene koštanja. Ako se uzme u obzir da je i 1966. god. uzete kao baza — odnos cijene koštanja i prodajne cijene kod pšenice bio izrazito povoljan (1:1,5) onda se vidi da pšenica ima povoljan ekonomski položaj. Međutim, kad se uzmu rezultati 1977. onda je kod pšenice cijena koštanja rasla brže.

Kukuruz je ekonomski bio u najnepovoljnijem položaju jer je kod nje ga cijena koštanja rasla najbrže (indeks 1976/1966. = 394, a 1977/1966 = 309), a prodajna cijena brže nego kod pšenice, ali sporije nego kod šećerne repe. I na početku analiziranog perioda odnos cijene koštanja i prodajne cijene bio je najnepovoljniji (svega 1:1,09) što još rječitije govori o ekonomskom položaju kukuruza.

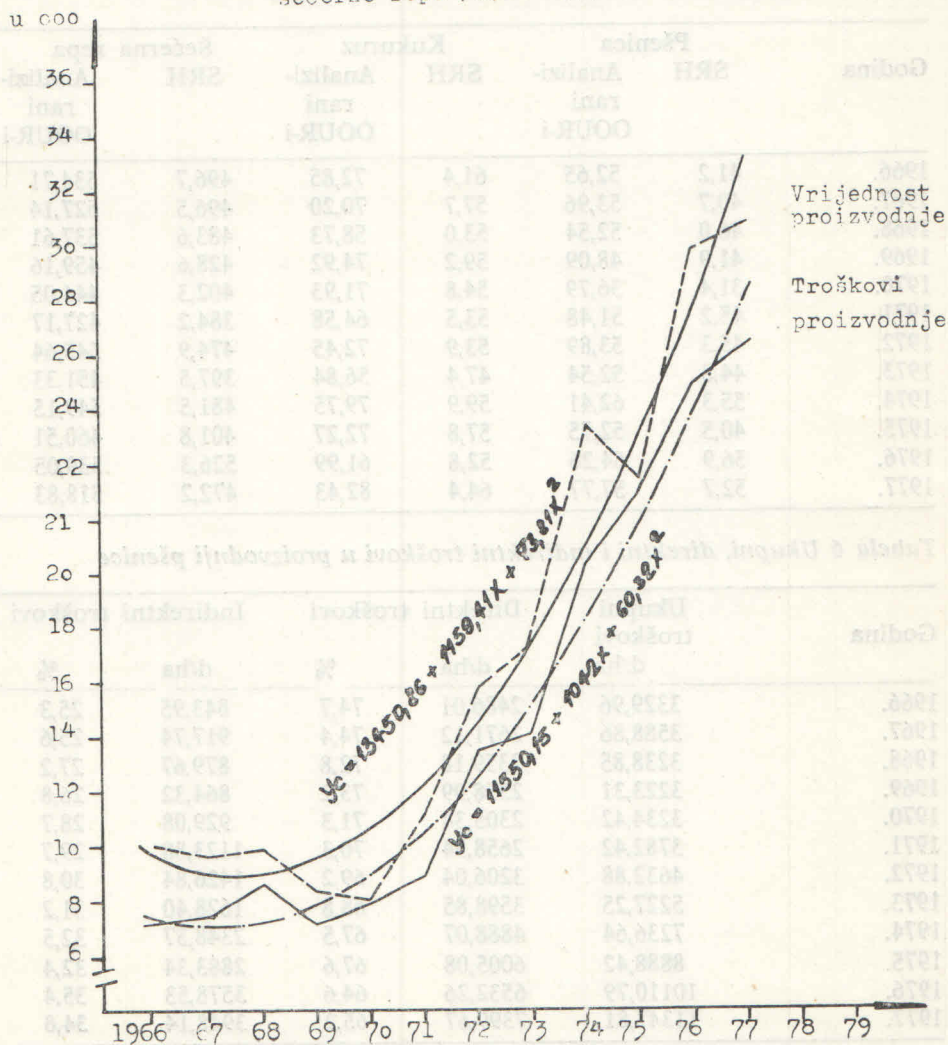
Kod šećerne repe je cijena koštanja također rasla znatno brže nego prodajna cijena, pa je odnos cijene koštanja i prodajne cijene bio nepovoljniji na kraju nego na početku analiziranog perioda (1966 — 1:1,36; 1976 — 1:1,13, a 1977 — 1:1,16).

Vrijednost proizvodnje određena je prinosom i prodajnom cijenom. O prodajnoj cijeni bilo je već govora, a što se tiče prinosa treba konstatirati da su oni tokom analiziranog perioda, kod sve tri kulture bili visoki. Međutim, nema uočljive tendencije porasta prinosa, osim kod kukuruza 1977. što se vidi iz tabele br. 5.

O uzrocima stagnacije prinosa bit će vjerojatno govora u referatima koji slijede, ali je sigurno da je ta stagnacija također utjecala na ekonomske

Graf br. 3

Vrijednost i troškovi proizvodnje
šećerne repe /1966-1977/

rezultate, posebno kad se ima u vidu relativno brz porast troškova proizvodnje.

Troškovi proizvodnje, kao što smo već istakli rasli su po relativno visokoj stopi. Međutim, taj porast nije bio jednak kod svih analiziranih kultura ni kod svih grupa troškova. Relativni porast troškova bio je najveći kod šećerne repe, zatim kod kukuruza, a najmanji kod pšenice. Pri tome su indirektni troškovi rasli znatno brže od direktnih. Kretanje ukupnih direktnih i indirektnih troškova u proizvodnji pojedinih kultura prikazano je u tabelama 6 — 8 i na grafikonima 4 — 6, a stopa porasta troškova u tab. 9.

Tabela 5 Prinosi glavnih ratarskih proizvoda u društvenom sektoru SRH i u analiziranim OOUR

Godina	Pšenica		Kukuruz		Šećerna repa	
	SRH	Analizirani OOUR-i	SRH	Analizirani OOUR-i	SRH	Analizirani OOUR-i
1966.	41,2	52,65	61,4	72,85	496,7	534,71
1967.	40,7	53,96	57,7	70,20	496,5	527,14
1968.	46,0	52,54	53,0	58,73	483,6	537,61
1969.	41,9	48,09	59,2	74,92	428,6	459,16
1970.	31,4	36,79	54,8	71,93	402,3	444,05
1971.	45,2	51,48	53,5	64,58	384,2	427,17
1972.	45,3	53,89	53,9	72,45	474,9	545,64
1973.	44,8	52,54	47,4	56,84	397,5	451,33
1974.	55,3	62,41	59,9	79,75	481,5	549,15
1975.	40,5	52,75	57,8	72,27	401,8	460,51
1976.	56,9	64,26	52,8	61,99	526,3	539,05
1977.	52,7	57,77	64,4	82,43	472,2	518,83

Tabela 6 Ukupni, direktni i indirektni troškovi u proizvodnji pšenice

Godina	Ukupni troškovi d/ha	Direktni troškovi		Indirektni troškovi	
		d/ha	%	d/ha	%
1966.	3329,96	2486,01	74,7	843,95	25,3
1967.	3588,86	2671,12	74,4	917,74	25,6
1968.	3238,85	2359,18	72,8	879,67	27,2
1969.	3223,31	2358,99	73,2	864,32	26,8
1970.	3234,42	2305,34	71,3	929,08	28,7
1971.	3782,42	2658,54	70,3	1123,88	29,7
1972.	4632,88	3206,04	69,2	1426,84	30,8
1973.	5227,25	3598,85	68,8	1628,40	31,2
1974.	7236,64	4000,07	67,5	2348,57	32,5
1975.	8888,42	6005,08	67,6	2883,34	32,4
1976.	10110,79	6532,26	64,6	3578,53	35,4
1977.	11347,81	7399,67	65,2	3948,14	34,8

Graf. 4

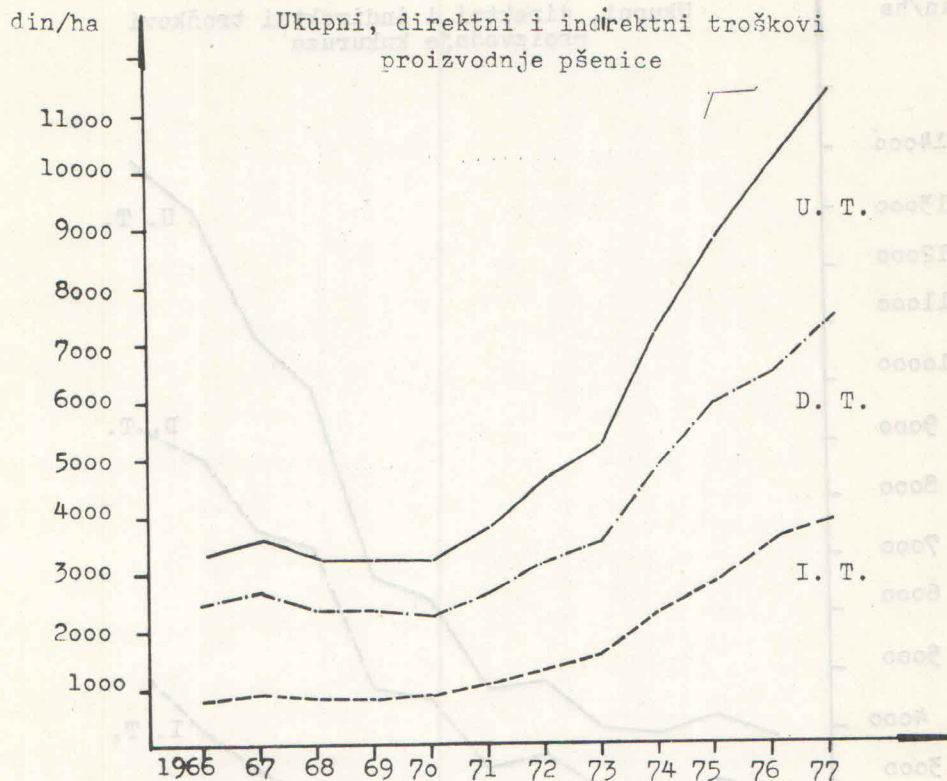
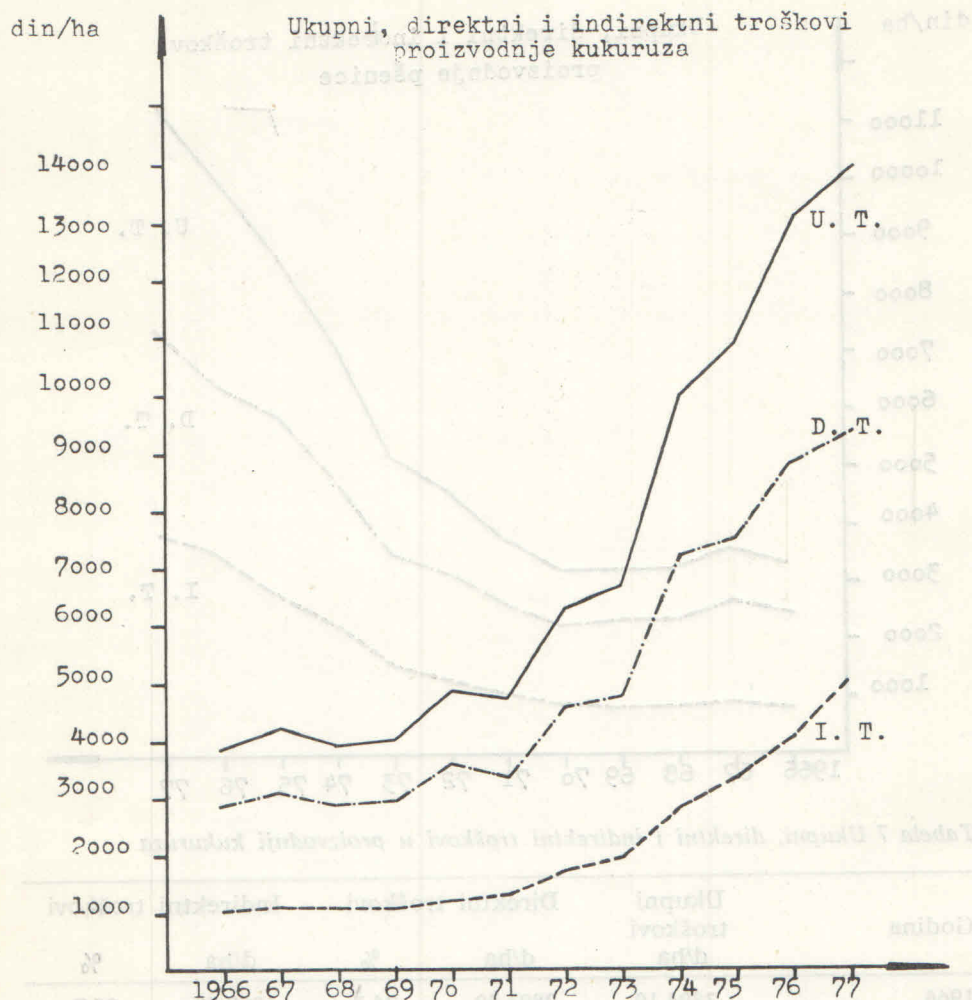

Tabela 7 Ukupni, direktni i indirektni troškovi u proizvodnji kukuruza

Godina	Ukupni troškovi d/ha	Direktni troškovi		Indirektni troškovi	
		d/ha	%	d/ha	%
1966.	3894,19	2893,50	74,3	1000,60	25,7
1967.	4223,91	3102,61	73,5	1121,30	26,5
1968.	3973,49	2884,97	72,6	1088,52	27,4
1969.	4063,58	2973,01	73,2	1090,57	26,8
1970.	4844,86	3608,47	74,5	1236,39	25,5
1971.	4767,91	3398,36	71,3	1369,55	28,7
1972.	6346,47	4580,76	72,2	1765,71	27,8
1973.	6763,06	4791,68	70,9	1971,38	29,1
1974.	9988,80	7178,44	71,9	2810,36	28,1
1975.	10902,36	7534,14	69,1	3368,22	30,9
1976.	13057,80	8961,20	68,6	4096,60	31,4
1977.	14023,23	9413,98	67,1	4609,25	32,9

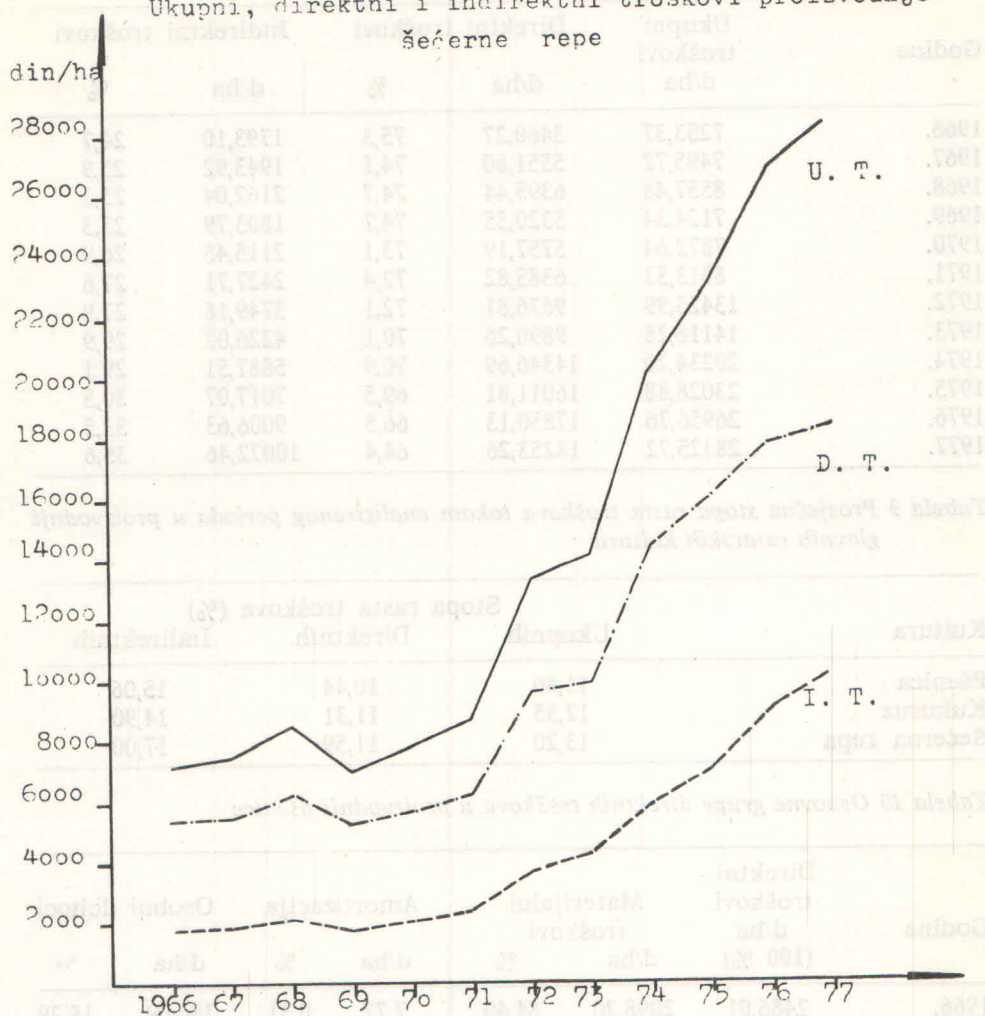
Graf br. 5

Relativni porast troškova je prema tome brži kod intenzivnijih kultura, tamo gdje je i apsolutni porast troškova veći što se ne čini logično. Stopa rasta indirektnih troškova je znatno veća od direktnih, a pri tome opet najveća kod šećerne repe. Zbog ovakvog kretanja, u analiziranom periodu odnos direktnih i indirektnih troškova znatno se promijenio. Dok su 1966. g. indirektni troškovi činili 25,3 do 25,7 %, a direktni 74,3 do 74,7 %, 1977. indirektni troškovi su činili 32,9 do 35,6 %, a direktni 64,6 do 68,6 % od ukupnih troškova.

Osnovne grupe direktnih troškova, prikazane su u tabeli 10 do 12. Materijalni troškovi čine daleko najveći dio direktnih troškova, koji je kod pšenice iznosio 81 do 89 %, kod kukuruza 70 do 87 %, a kod šećerne repe

Ukupni, direktni i indirektni troškovi proizvodnje
šećerne repe

56 do 67 %. Osobni dohoci su druga po veličini grupa direktnih troškova. Procentualno učešće osobnih u ukupnim direktnim troškovima kretalo se u obrnutom smjeru od učešća materijalnih troškova, što znači da se ono znatno smanjivalo, osim kod pšenice, gdje je proces mehanizacije bio uglavnom dovršen još na početku analiziranog perioda.

Učešće osobnih dohodaka u ukupnim direktnim troškovima najbrže se smanjivalo kod kukuruza (od 26,26 % 1966, na 10,84 % 1977. g.), a zatim kod šećerne repe, gdje se učešće osobnih dohodaka u istom periodu smanjilo od 42,76 % na 29,33 %. Ovo smanjenje posljedica je povećanja produktivnosti rada o čemu će još biti riječi.

Tabela 8 Ukupni, direktni i indirektni troškovi u proizvodnji šećerne repe

Godina	Ukupni troškovi d/ha	Direktni troškovi		Indirektni troškovi	
		d/ha	%	d/ha	%
1966.	7253,37	5460,27	75,3	1793,10	24,7
1967.	7495,72	5551,80	74,1	1943,92	25,9
1968.	8557,48	6395,44	74,7	2162,04	25,3
1969.	7124,34	5320,55	74,7	1803,79	25,3
1970.	7872,64	5757,19	73,1	2115,45	26,9
1971.	8813,53	6385,82	72,4	2427,71	27,6
1972.	13425,99	9676,81	72,1	3749,18	27,9
1973.	14116,28	9890,26	70,1	4226,02	29,9
1974.	20234,20	14346,69	70,9	5887,51	29,1
1975.	23028,88	16011,81	69,5	7017,07	30,5
1976.	26956,76	17850,13	66,5	9006,63	33,5
1977.	28325,72	18253,26	64,4	10072,46	35,6

Tabela 9 Prosječna stopa rasta troškova tokom analiziranog perioda u proizvodnji glavnih ratarskih kultura

Kultura	Stopa rasta troškova (%)		
	Ukupnih	Direktnih	Indirektnih
Pšenica	11,80	10,44	15,06
Kukuruz	12,35	11,31	14,90
Šećerna repa	13,20	11,59	17,00

Tabela 10 Osnovne grupe direktnih troškova u proizvodnji pšenice

Godina	Direktni troškovi	Materijalni troškovi		Amortizacija		Osobni dohoci	
	d/ha (100 %)	d/ha	%	d/ha	%	d/ha	%
1966.	2486,01	2098,20	84,40	7,72	0,31	380,09	15,29
1967.	2671,12	2314,51	86,65	11,14	0,42	345,47	12,93
1968.	2359,18	2079,13	88,13	9,55	0,40	270,51	11,47
1969.	2358,99	2090,74	88,63	3,21	0,14	265,04	11,23
1970.	2305,34	2005,68	87,00	1,10	0,05	298,56	12,95
1971.	2658,54	2276,55	85,63	19,48	0,73	362,51	13,64
1972.	3206,04	2619,06	81,69	32,63	1,02	554,35	17,29
1973.	3598,85	3032,20	84,25	27,43	0,76	539,22	14,99
1974.	4888,07	3973,25	81,28	40,86	0,84	873,96	17,88
1975.	6005,08	5187,26	86,38	79,32	1,32	738,50	12,30
1976.	6532,26	5451,57	83,46	29,24	0,45	1051,45	16,09
1977.	7399,67	6611,43	89,35	32,18	0,43	755,83	10,22

Tabela 11 Osnovne grupe direktnih troškova u proizvodnji kukuruza

Godina	Direktni troškovi	Materijalni troškovi		Amortizacija		Osobni dohoci	
	d/ha (100 %)	d/ha	%	d/ha	%	d/ha	%
1966.	2893,50	2026,47	70,04	107,02	3,70	760,01	26,26
1967.	3102,61	2340,04	75,42	147,26	4,75	615,31	19,83
1968.	2884,97	2127,48	73,74	167,01	5,79	590,48	20,47
1969.	2973,01	2349,43	79,03	127,49	4,29	496,09	16,68
1970.	3608,47	2934,67	81,33	112,59	3,09	562,21	15,58
1971.	3398,36	2793,92	82,21	93,98	2,77	510,46	15,02
1972.	4580,76	3656,76	79,83	144,09	3,15	779,91	17,02
1973.	4791,68	3849,90	80,35	236,01	4,93	705,77	14,72
1974.	7178,44	5975,37	83,24	292,74	4,08	910,33	12,68
1975.	7534,14	6417,96	85,19	155,76	2,07	9604,2	12,74
1976.	8961,20	7522,15	83,94	187,48	2,09	1251,57	13,97
1977.	9413,98	8194,29	87,04	199,57	2,12	1020,12	10,84

Tabela 12 Osnovne grupe direktnih troškova u proizvodnji šećerne repe

Godina	Direktni troškovi	Materijalni troškovi		Amortizacija		Osobni dohoci	
	d/ha (100 %)	d/ha	%	d/ha	%	d/ha	%
1966.	5460,27	3062,75	56,09	62,79	1,15	2334,73	42,76
1967.	5551,80	3482,14	62,72	122,34	2,20	1947,32	35,08
1968.	6395,44	3812,73	59,62	156,88	2,45	2425,83	37,93
1969.	5320,55	3345,50	62,88	154,58	2,91	1820,57	34,21
1970.	5757,19	3401,35	59,08	134,87	2,34	2220,97	35,58
1971.	6385,82	3665,95	57,41	197,39	3,09	2522,48	39,50
1972.	9676,81	5464,09	56,47	269,49	2,78	3943,23	40,75
1973.	9890,26	5331,69	53,91	438,17	4,43	4120,40	41,66
1974.	14346,69	8827,51	61,53	632,90	4,41	4886,28	34,06
1975.	16011,81	10070,90	62,90	413,96	2,59	5526,94	34,51
1976.	17850,13	11666,50	65,36	743,89	4,17	5439,74	30,47
1977.	18253,26	12287,41	66,77	712,00	3,90	5353,85	29,33

Amortizacija, koja je ovdje iskazana učestovavala je u ukupnim direktnim troškovima sa svega 0,05 do 5 %, jer se ovdje radi samo o amortizaciji specijalnih oruđa za rad, koji se koriste samo u proizvodnji jedne kulture. Sva ostala amortizacija uračunata je u troškove rada traktora i kombajna ili u opće troškove grane (ratarstva).

Troškovi materijala i usluga

Ovu grupu troškova čine troškovi sjemena, mineralnih gnojiva, pomoćnog materijala, vlastitih usluga (uglavnom traktora i kombajna) te tuđih usluga. (Vidi tabele 14 do 16). Tokom analiziranog perioda rasle su sve grupe troškova materijala i usluga, ali ne po istoj stopi što se vidi iz tabele 13.

Tabela 13 Prosječna stopa rasta pojedinih troškova materijala i usluga

Vrsta troškova	Prosječna stopa rasta (%)		
	Pšenica	Kukuruz	Šećerna repa
Troškovi materijala i usluga ukupno	11,00	13,53	13,39
Troškovi sjemena	10,06	15,31	15,46
Troškovi mineralnih gnojiva	11,89	11,34	13,04
Troškovi pomoćnog materijala	10,27	20,37	20,93
Troškovi traktora	10,70	9,56	13,66
Troškovi kombajna	12,41	29,57	—
Troškovi tuđih usluga	11,92	17,98	6,36

Kod pšenice, koja općenito ima najmanji porast troškova, tek nešto brže su rasli troškovi kombajna i mineralnih gnojiva. Kod kukuruza, koji ima znatno veći porast ukupnih troškova materijala i usluga, najbrže su rasli troškovi kombajna, zatim pomoćnog materijala, tuđih usluga i sjemena. Troškovi pomoćnog materijala, koje uglavnom čine troškovi zaštitnih sredstava, brže su rasli od ostalih troškova kod šećerne repe. Zatim slijede troškovi sjemena i traktora. Ravnomjeren porast svih troškova materijala i usluga kod pšenice uvjetovao je da se procentualni odnos tih troškova nije znatnije promijenio. Tek je neznatno poraslo učešće troškova mineralnih gnojiva i kombajna, a troškovi sjemena su se nešto smanjili.

Tabela 14 Struktura troškova materijala i usluga u proizvodnji pšenice

Godina	Materijal i usluge ukupno		Sjeme		Mineralni gnoj		Pom mate
	(100 %)	d/ha	d/ha	%	d/ha	%	d/ha
1966.	2098,20	391,32	18,65	520,24	24,79	53,18	
1967.	2314,51	407,44	17,60	574,49	24,82	47,01	
1968.	2079,13	391,22	18,82	469,20	22,57	42,33	
1969.	2090,74	423,49	20,26	499,64	23,90	33,50	
1970.	2005,68	432,37	21,56	493,38	24,60	24,04	
1971.	2276,55	457,27	20,09	488,14	21,44	44,87	
1972.	2619,06	501,88	19,16	609,29	23,26	30,06	
1973.	3032,20	550,17	18,14	728,58	24,03	69,47	
1974.	3973,25	582,24	14,65	921,94	23,20	77,79	
1975.	5238,59	891,16	17,02	1355,10	25,87	139,21	
1976.	5451,57	994,74	18,25	1479,89	27,15	132,46	
1977.	6611,43	1124,38	17,01	1787,98	27,04	155,59	

Kod kukuruza je došlo do znatnijih promjena u strukturi troškova. Značajno je smanjeno učešće troškova mineralnih gnojiva i traktora, a povećano učešće sjemena, pomoćnog materijala, kombajna i posebno tuđih usluga.*

Kod šećerne repe je smanjeno učešće troškova mineralnih gnojiva i tuđih usluga, dok su vidno porasli troškovi pomoćnog materijala i traktora. Porast troškova tuđih usluga kod kukuruza vezan je uz troškove sušenja, dok ostali dio troškova tuđih usluga čine pretežno usluge osiguranja usjeva.

Osobni dohoci, kao što je već rečeno imali su stalnu tendenciju smanjivanja procentualnog učešća u direktnim troškovima, što je posljedica stalnog povećanja produktivnosti rada direktnih radnika, što pokazuje tabela 17.

Produktivnost rada porasla je u analiziranom periodu kod pšenice za 3,5 puta, kukuruza za 5,9 puta, zatim kod šećerne repe za približno 2,5 puta.

Prosječna godišnja stopa rasta produktivnosti rada direktnih radnika iznosila je kod pšenice 11,62 %, kod kukuruza 17,53 %, a kod šećerne repe 8,61 %. To su vrlo visoke stope rasta koje se rijetko postžu u drugim granama proizvodnje.

Istodobno povećanjem produktivnosti ljudskog rada, smanjivao se i utrošak sati rada traktora i kombajna. To smanjenje iznosilo je kod pšenice i kukuruza približno jednu polovinu, a kod šećerne repe oko jedne četvrtine. Na ovo smanjenje djelovali su brojni faktori, organizacione, tehnološke i tehničke prirode, među ostalim i značajan porast prosječne snage traktora i kombajna.

Indirektni troškovi, kao što je već istaknuto čine značajan dio ukupnih troškova proizvodnje. Od tih troškova najznačajniji dio su zajednički troškovi ratarstva, zatim troškovi uprave i prodaje, troškovi zakupnine, kamate na kredite, te ostali doprinosi koji učestvuju u indirektnim troškovima s relativno malim postocima. (Vidi tabele 19 do 21). Ove grupe troškova rastle su tokom analiziranog perioda, ali po različitim stopama, što se vidi iz tabele 18.

očni rijal	Vlastite usluge					Tuđe usluge	
	Traktori		Kombajni			d/ha	%
	%	d/ha	%	d/ha	%	d/ha	%
2,53		440,11	20,98	245,82	11,72	368,08	17,54
2,03		479,13	20,70	316,70	13,68	414,85	17,92
2,04		414,00	19,91	285,00	13,71	384,32	18,48
1,60		412,22	19,72	297,49	14,23	386,14	18,47
1,20		404,51	20,17	239,98	11,97	265,04	18,20
1,97		458,35	20,13	261,23	11,47	521,70	22,92
1,15		504,10	19,25	353,71	13,51	588,75	22,48
2,29		592,42	19,54	364,20	12,01	697,36	23,00
1,96		783,44	19,72	490,18	12,34	1081,28	27,21
2,66		934,43	17,84	602,81	11,51	1193,91	22,79
2,43		1096,63	20,12	572,13	10,49	1008,42	18,50
2,35		1346,72	20,37	889,12	13,45	1265,43	19,14

Tabela 15 Struktura troškova materijala i usluga u proizvodnji kukuruza

Godina	Materijal i usluge ukup-	Sjeme		Mineralni gnoj		Pom mate
	no d/ha (100 %)	d/ha	%	d/ha	%	d/ha
1966.	2026,47	89,20	4,40	706,36	34,86	100,12
1967.	2340,04	133,00	5,68	778,23	33,26	97,08
1968.	2127,48	173,94	8,18	693,46	32,60	98,86
1969.	2349,43	161,68	6,88	610,17	25,97	83,70
1970.	2934,67	175,23	5,97	699,73	23,84	126,70
1971.	2793,92	153,58	5,50	742,37	26,57	215,96
1972.	3656,76	257,25	7,03	917,47	25,09	310,18
1973.	3849,90	328,34	8,53	954,61	24,80	353,49
1974.	5975,37	317,34	5,31	1206,99	20,20	469,41
1975.	6417,96	431,52	6,72	1733,20	27,01	526,95
1976.	7522,15	444,70	5,91	2112,42	28,08	529,26
1977.	8194,29	427,44	5,22	2302,11	28,09	770,07

Tabela 16 Struktura troškova materijala i usluga u proizvodnji šećerne repe

Godina	Materijal i usluge ukup-	Sjeme		Mineralni gnoj	
	no d/ha (100 %)	d/ha	%	d/ha	%
1966.	3062,75	249,26	8,14	705,68	23,04
1967.	3482,14	347,37	10,75	760,91	21,85
1968.	3812,73	293,89	7,71	779,17	20,44
1969.	3345,50	266,39	7,96	764,65	22,86
1970.	3401,35	318,50	9,36	762,25	22,41
1971.	3665,95	313,49	8,55	764,22	20,85
1972.	5464,09	521,17	9,54	1009,15	18,47
1973.	5331,69	496,00	9,30	1147,67	21,53
1974.	8827,51	493,48	5,59	1463,98	16,58
1975.	10070,90	921,51	9,15	2043,04	20,29
1976.	11666,50	1002,32	8,59	2156,48	18,48
1977.	12187,41	1211,10	9,94	2717,33	22,30

Dnevi rijal	Vlastite usluge				Tuđe usluge	
	Traktori		Kombajni			
%	d/ha	%	d/ha	%	d/ha	%
4,94	656,78	32,41	66,98	3,31	326,25	16,10
4,15	707,88	30,25	106,34	4,54	412,02	17,61
4,65	554,00	26,04	229,00	10,76	324,03	15,23
3,56	547,60	23,31	250,96	10,68	635,71	27,06
4,32	634,50	21,62	289,64	9,87	884,40	30,14
7,73	639,62	22,89	279,62	10,01	696,90	24,94
8,48	773,02	21,14	467,18	12,78	876,59	23,97
9,18	880,74	22,88	373,28	9,70	907,23	23,57
7,86	1358,75	22,74	562,50	9,41	1994,67	33,38
8,21	1363,25	21,24	615,02	9,58	1710,25	26,65
7,04	1528,85	20,32	678,79	9,02	2122,47	28,22
9,40	1790,36	21,85	867,23	10,58	2011,95	24,55

Pomoćni materijal		Vrsta usluge Traktori		Tuđe usluge	
d/ha	%	d/ha	%	d/ha	%
330,52	10,79	1127,81	36,82	360,56	11,77
454,33	13,05	1171,63	33,65	446,71	12,83
486,53	12,76	1432,33	37,57	584,38	15,33
479,52	14,33	1176,99	35,18	275,48	8,23
427,19	12,56	1309,08	38,49	366,36	10,77
602,65	16,44	1439,39	39,26	363,34	9,91
855,59	15,66	2386,72	43,68	585,80	10,72
1151,55	21,60	2202,37	41,31	251,73	4,72
1546,82	17,52	4601,86	52,13	485,07	5,49
2185,06	21,70	42,84,84	42,55	487,85	4,84
2344,38	20,09	5140,91	44,07	856,45	7,34
2674,81	21,95	4613,95	37,86	709,13	5,82

Tabela 17 Produktivnost rada u proizvodnji osnovnih ratarskih proizvoda

Godina	Pšenica sati/ha	Direktni radnici		Šećerna repa sati/ha	
		Kukuruz q/sat	Kukuruz sati/ha		q/sat
1966.	67,63	0,78	158,13	0,46	479,88
1967.	53,90	1,00	120,27	0,58	367,45
1968.	37,90	1,39	104,14	0,56	405,37
1969.	32,87	1,46	74,20	1,01	298,94
1970.	31,20	1,18	64,89	1,11	259,52
1971.	32,00	1,61	44,40	1,45	254,94
1972.	27,59	1,95	50,22	1,44	290,13
1973.	27,33	1,92	43,68	1,30	269,16
1974.	26,43	2,36	39,30	2,03	262,39
1975.	23,81	2,22	33,08	2,18	229,31
1976.	23,13	2,78	44,81	1,38	203,84
1977.	22,14	2,61	30,33	2,72	188,64

Tabela 18 Prosječna godišnja stopa rasta indirektnih troškova u proizvodnji glavnih ratarskih kultura

Grupa troškova	Prosječna godišnja stopa rasta (%)		
	Pšenica	Kukuruz	Šećerna repa
Indirektni troškovi ukupno	15,06	14,90	17,00
Zajednički troškovi ratarstva	15,73	15,08	19,65
Troškovi uprave i prodaje	14,13	15,59	17,96
Troškovi zakupnine	24,10	20,32	18,10
Kamati na kredite	9,63	11,15	11,62
Ostali doprinosi	14,27	14,25	12,29

Troškovi zakupnine rasli su po visokoj stopi, ali zbog njihovog malog učešća u strukturi indirektnih troškova (0,79 do 3,65%), oni nisu mogli bitnije utjecati na porast indirektnih i ukupnih troškova. Isto vrijedi i za ostale doprinose. Najveći utjecaj na porast indirektnih troškova imao je porast zajedničkih troškova ratarstva, koji su rasli po najvišoj stopi (15 — 20%), a koji učestvuju u ukupnim indirektnim troškovima s visokim procentom (64 do 69% u 1977. g.). Troškovi uprave i prodaje rasli su po nižoj stopi od zajedničkih troškova ratarstva, pa se njihovo učešće u indi-

q/sat	Pšenica sati/ha	Traktori i kombajni		q/sat	Šećerna repa sati/ha	q/sat
		q/sat	Kukuruz sati/ha			
1,11	20,06	2,62	26,12	2,79	45,02	11,88
1,43	18,79	2,87	23,61	2,97	37,78	13,95
1,33	13,98	3,76	18,28	3,21	43,88	12,25
1,54	13,12	3,67	16,35	4,58	32,66	14,06
1,50	12,98	2,83	20,39	3,53	39,39	11,27
1,68	12,78	4,03	15,83	4,08	31,02	13,77
1,88	11,14	4,84	16,43	4,41	42,07	12,97
1,68	10,54	4,98	14,06	4,04	28,92	15,61
2,09	10,84	5,76	14,59	5,47	43,27	12,69
2,01	9,35	5,64	12,56	5,75	30,01	15,35
2,64	8,54	7,52	11,32	5,48	31,10	17,33
2,75	8,29	6,97	11,02	7,48	26,00	19,96

rektnim troškovima smanjilo, ali oni još uvijek čine značajnu stavku ovih troškova.

Da li je, i u kojoj mjeri porast indirektnih troškova utjecao na povećanje ukupnih realnih troškova teško je sa sigurnošću utvrditi. Naime, porast učešća indirektnih troškova u ukupnim troškovima ne znači sam po sebi negativnu tendenciju, jer je to normalna pojava u današnje vrijeme. Ova pojava je negativna samo u slučaju kad se porast indirektnih troškova ne kompenzira smanjenjem direktnih troškova. Kad je riječ o podacima iz analiziranih OOUR-a teško je utvrditi da li se radi samo o tendenciji izmjene strukture troškova ili o tendenciji porasta ukupnih realnih troškova, kao posljedice porasta udjela indirektnih troškova. Ovo je tim teže utvrditi u uvjetima vrlo visoke stope rasta troškova pod utjecajem općeg porasta cijena. Problem indirektnih troškova je utoliko složeniji što se ne primjenjuju isti kriteriji kod razvrstavanja troškova na direktne i indirektno, pa se gotovo u svakoj radnoj organizaciji postupa različito. Isto vrijedi i za raspodjelu indirektnih troškova na pojedine kulture, odnosno proizvode. Često puta se troškovi, koji po svojoj prirodi imaju izraziti karakter direktnih troškova, razvrstavaju među indirektno troškove, što s gledišta OOUR-a može biti izrazito opravdano, jer je time evidencija jednostavnija i ekonomičnija. To međutim stvara velike teškoće kad se želi istražiti stvarne indirektno troškove i njihov utjecaj na kretanje ukupnih troškova. Za potrebe ovakvih istraživanja nije dovoljna samo propisana knjigovodstvena evidencija, nego je potrebno provesti detaljniju analizu i razvrstavanje troškova.

Tabela 19 Struktura indirektnih troškova u proizvodnji pšenice

Godina	Indirektni troškovi d/ha (100%)	Troškovi ratarstva d/ha	Troškovi %	Troškovi uprave i prodaje d/ha	Troškovi %	Troškovi zakupnine d/ha	Troškovi %	Kamati na kredite d/ha	%	Ostali doprinosi d/ha	%
1966.	843,95	546,18	64,72	147,48	17,47	9,61	1,14	77,48	9,17	63,26	7,50
1967.	917,74	510,76	55,65	229,05	24,96	15,03	1,64	95,82	10,44	67,08	7,31
1968.	879,67	504,02	57,30	188,68	21,45	16,47	1,87	102,06	11,60	68,44	7,78
1969.	864,32	460,56	53,29	200,50	23,20	19,75	2,29	116,19	13,44	67,32	7,78
1970.	829,08	540,63	58,19	195,52	21,04	27,58	2,97	104,69	11,27	60,64	6,53
1971.	1123,88	587,63	52,29	266,98	23,76	41,07	3,65	101,73	9,05	126,47	11,25
1972.	1426,84	703,51	49,31	457,15	32,04	48,24	3,38	134,40	9,42	83,54	5,85
1973.	1628,40	864,99	53,12	497,76	30,57	47,96	2,95	154,26	9,47	63,43	3,89
1974.	2348,57	1277,79	54,41	655,13	27,89	73,00	3,11	224,88	9,58	117,77	5,01
1975.	2883,34	1698,70	58,91	767,60	26,63	74,14	2,71	136,08	4,72	202,82	7,03
1976.	3578,53	2450,49	68,48	547,82	15,31	95,48	2,67	197,12	5,51	287,62	8,03
1977.	3948,14	2726,59	69,06	630,50	15,97					591,05	14,97

Tabela 20 Struktura indirektnih troškova u proizvodnji kukuruza

Godina	Indirektni troškovi d/ha (100%)	Troškovi ratarstva d/ha	Troškovi ratarstva %	Troškovi uprave i prodaje d/ha	Troškovi uprave i prodaje %	Troškovi zakupnine d/ha	Troškovi zakupnine %	Kamati na kredite d/ha	Kamati na kredite %	Ostali dopinosi d/ha	Ostali dopinosi %
1966.	1000,69	628,54	62,81	203,90	20,38	9,61	0,96	90,05	9,00	68,59	6,85
1967.	1121,30	612,15	54,59	308,93	27,55	15,03	1,34	112,85	10,06	72,34	6,46
1968.	1088,52	601,77	55,28	272,46	25,03	16,46	1,51	126,74	11,64	71,09	6,54
1969.	1090,57	529,45	48,55	319,65	29,31	23,36	2,14	145,90	13,38	72,21	6,62
1970.	1236,39	593,61	48,01	387,81	31,37	29,09	2,35	151,69	12,75	68,19	5,52
1971.	1369,55	614,18	44,85	440,60	32,17	41,56	3,03	140,86	10,29	132,35	9,66
1972.	1765,71	729,69	41,35	717,86	40,66	48,39	2,74	186,29	10,55	83,48	4,72
1973.	1971,38	862,57	43,75	797,66	40,46	48,01	2,44	198,41	10,06	64,73	3,29
1974.	2810,36	1219,32	43,39	1113,60	39,62	73,00	2,60	281,34	10,05	122,10	4,34
1975.	3368,22	1772,40	32,62	1144,89	33,99	78,12	2,32	167,98	4,99	204,83	6,08
1976.	4096,60	2592,51	63,28	883,05	21,56	71,84	1,75	265,08	6,47	284,12	6,94
1977.	4609,25	2946,33	63,92	1003,86	21,78					659,06	14,30

Izabela 21 Struktura indirektnih troškova u proizvodnji šećerne repe

Godina	Indirektni troškovi d/ha (100%)	Troškovi ratarstva d/ha	Troškovi ratarstva %	Troškovi uprave i prodaje d/ha	Troškovi uprave i prodaje %	Troškovi ukupne d/ha	Troškovi %	Kamati na kredite d/ha	Kamati na kredite %	Ostali doprinosi d/ha	Ostali doprinosi %
1966.	1793,10	1087,30	60,64	411,32	22,94	10,60	0,59	172,07	9,60	111,81	6,23
1967.	1943,92	996,41	51,26	626,58	32,23	15,72	0,81	198,46	10,21	106,75	5,49
1968.	2162,04	1073,70	49,66	695,65	32,18	18,17	0,84	268,14	12,40	106,38	4,92
1969.	1803,73	870,91	48,28	570,53	31,63	18,85	1,05	257,14	14,26	86,36	4,78
1970.	2115,45	1114,16	52,67	641,86	30,34	29,06	1,37	246,93	11,67	83,44	3,95
1971.	2427,71	1108,56	45,66	872,78	35,95	43,79	1,80	257,58	10,61	145,00	5,98
1972.	3749,18	1534,77	40,94	1681,00	44,84	46,97	1,25	392,66	10,47	93,78	2,50
1973.	4226,02	1760,33	41,65	1915,55	45,33	53,63	1,27	412,08	9,75	84,46	2,00
1974.	5887,51	2541,74	43,17	2572,70	43,70	69,57	1,18	558,74	9,49	144,76	2,46
1975.	7017,07	3396,37	48,40	2986,82	42,57	75,27	1,07	345,95	4,93	212,71	3,03
1976.	9006,63	6042,83	67,09	2042,50	22,68	71,38	0,79	543,51	6,03	306,41	3,41
1977.	10072,46	6726,17	66,78	2304,78	22,88					1041,51	10,34

Tabela 22 Indeksi prodajnih cijena osnovnih ratarskih proizvoda i prodajnih cijena materijala za reprodukciju

1973 = 100

Godina	Indeksi cijena osnov. ratar. proizvoda s društvenog sektora		Indeksi cijena važnijeg reproduktionog materijala		Insekt. na bazi ma- ziona	Fungi- cidi na bazi žive	Herbic. na ba- zi altra- zina	Mineral. gnojiva (NPK 8:8:8)		
	čica ruz	Šećer. repa	Nafta	Motorno ulje SAE 40					Elekt. 86 okt. ener.	lotiona
1969.	68,8	55,7	50,0	68,5	57,7	55,3	45,1	59,2	75,3	65,3
1970.	70,3	67,8	50,0	67,4	58,7	68,1	54,1	65,8	80,2	59,7
1971.	92,8	97,4	69,4	81,2	64,9	78,7	63,1	69,1	85,0	82,0
1972.	99,3	102,6	77,8	82,9	88,5	102,1	73,0	105,8	83,8	87,5
1973.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1974.	150	155,7	116,7	158	142,6	136,2	116,7	144,1	188,0	170,8
1975.	158	202,6	141,7	220,8
1976.	171	193,0	158,3	194	161,3	176,6	104,5	169,5	280,9	245,8

Cijena reprodukcijskog materijala i cijene osnovnih ratarskih proizvoda

Cijene reprodukcijnog materijala najdirektnije utječu na ekonomske rezultate proizvodnje. U tabeli 22 prikazani su indeksi cijena nekih važnijih reprodukcijnih materijala i indeksi cijena osnovnih ratarskih proizvoda. Ovi indeksi pokazuju da su cijene reprodukcijnih materijala rasle brže od cijena poljoprivrednih proizvoda, osobito kad su u pitanju cijene šećerne repe, koje su najsporije rasle. Jedino su cijene nekih insekticida i fungicida rasle nešto sporije. Isto vrijedi i za benzin, ali je i njegova cijena rasla brže od cijene šećerne repe, a tek nešto sporije nego cijena pšenice. Ovakvo kretanje cijena svakako je imalo negativan utjecaj na ekonomske rezultate u ratarskoj proizvodnji.

Z A K L J U Č A K

U ratarskim osnovnim organizacijama postižu se povoljniji ekonomski rezultati nego u OOUR-ima drugih grana poljoprivrede, što se očituje u većem dohotku po radniku, većim osobnim dohocima i većoj akumulativnosti. Ratarski OOUR-i bili su osnova stabilnosti poslovanja radnih i složenih organizacija udruženog rada. Međutim u zadnjim godinama primijećeno je opadanje akumulativnosti u tim OOUR-ima, jer je smanjeno učešće sredstava za proširenje materijalne osnove rada i za rezerve u ukupnom dohotku.

Podaci upućuju na zaključak da uzroke opadanja akumulativnosti treba više tražiti u sferi raspodjele dohotka nego njegovog formiranja. Značajno je poraslo učešće osobnih dohodaka, te sredstava za opću i zajedničku potrošnju u dohotku. Isto tako su porasle ugovorne obaveze, pa je zato smanjena akumulativnost.

U proizvodnji osnovnih ratarskih proizvoda postignuti su pozitivni finansijski rezultati i pozitivna ekonomičnost. Međutim od 1974. do 1977. godine finansijski rezultat i koeficijent ekonomičnosti smanjivao se kod sve tri analizirane kulture. Kod kukuruza 1977. godine ostvaren je relativno visok pozitivan finansijski rezultat, ali znatno manji nego 1974. i 1975. godine.

Stagniranje, odnosno smanjivanje finansijskog rezultata i koeficijenta ekonomičnosti, posljedica je relativno bržeg rasta troškova od vrijednosti proizvodnje. Prinos kao faktor vrijednosti proizvodi u zadnje 4 godine tendenciju stagnacije. Iznimku čini samo rekordni prinos kukuruza u 1977. godini. Kako su i cijene reprodukcijnog materijala, te vlastitih i tuđih usluga rasle brže od cijena ratarskih proizvoda razumljivo je realno opadanje finansijskog rezultata i akumulativnosti, na koje se nadovezuju nepovoljne tendencije u raspodjeli dohotka. Ako se pri tome ima na umu da su ovi rezultati postignuti u osnovnim organizacijama udruženog rada, koje koriste vrlo povoljne prirodne uvjete, onda je jasno da su osnovne organizacije u drugim, lošijim uvjetima u mnogo gorem ekonomskom polo-

Tabela 1 (Prilog) Kretanje cijene koštanja i prodajne cijene osnovnih ratarskih proizvoda

Godina	Pšenica		Cijena — d/kg Kukuruz		Šećerna repa po q		Pšenica		Indeksi cijena, 1966 = 100	
	CK	Prodajna	CK	Prodajna	CK	Prodajna	CK	Prodajna	Kukuruz CK	Šećerna repa CK
1967.	0,66	0,89	0,61	0,63	14,33	18,35	106	95	115	103
1966.	0,62	0,94	0,53	0,63	13,85	18,79	100	100	100	100
1968.	0,61	0,96	0,68	0,63	16,06	18,21	98	102	128	116
1969.	0,66	0,92	0,58	0,63	15,80	18,25	106	98	109	114
1970.	0,88	1,08	0,68	0,73	17,88	18,18	142	115	128	129
1971.	0,73	1,26	0,77	0,90	20,86	25,90	118	134	145	151
1972.	0,86	1,33	0,89	1,00	24,78	28,74	139	141	168	179
1973.	1,00	1,44	1,29	1,23	34,79	38,41	161	153	243	230
1974.	1,16	2,12	1,26	2,13	37,09	46,21	187	226	238	338
1975.	1,70	2,38	1,54	2,13	51,48	51,13	274	253	291	338
1976.	1,48	2,67	2,09	2,15	50,98	58,70	239	284	394	341
1977.	1,97	2,66	1,64	2,04	54,00	62,62	318	283	309	390

žaju. Na ove rezultate svakako su utjecale i mjere ekonomske politike, kako u oblasti cijena, tako i raspodjeli dohotka. Ohrabruje vrlo brz porast produktivnosti živog ljudskog rada, ali on nije mogao kompenzirati nepovoljan utjecaj nekih drugih faktora.

U kojoj su mjeri na ovakve rezultate utjecali faktori unutar organizacija udruženog rada, vjerojatno će biti govora u pojedinim referatima ostalih kolega, koji rade u tim organizacijama. Posebno bi bilo interesantna detaljna analiza indirektnih troškova, koji imaju tendenciju stalnog apsolutnog i relativnog porasta, te kakav je bio njihov utjecaj na porast ukupnih troškova. Odgovor na ova pitanja bit će otežan činjenicom da ne raspoložimo rezultatima detaljnijih praćenja uz primjenu jedinstvene metodologije, što u velikoj mjeri otežava donošenje valjanih zaključaka. Zato bi bilo od velikog značenja za nauku i praksu, a posebno za donošenje mjera agrarne politike da se takva praćenja organiziraju i da se dobiveni rezultati podvrgnu detaljnoj analizi kako bi se dobili pouzdani podaci, koji bi poslužili kao osnov za proizvodnu orijentaciju radnih organizacija, te široj društvenoj zajednici za donošenje mjera agrarne politike.